

Documentació de medalles (V): l'obra i la figura de Francesc Cuixart

M. CRUSAFONT I SABATER

Quan un artista ens sorprèn amb la qualitat de la seva producció sorgeix un interès natural per conèixer la seva obra, però també per tenir informació de la persona i del seu periple vital i artístic. Francesc Cuixart i Barjau (Berga, 1875-Manresa, 1931) va dedicar la major part de la seva vida al conreu i a l'ensenyament de la pintura, però també destacà en altres camps com el del miniaturisme o, fins i tot, en els projectes urbanístics. A nosaltres ens interessà sobre tot el seu vessant medallístic, en preparar el nostre estudi de conjunt sobre la medalla catalana commemorativa.¹ Malauradament només poguérem trobar una medalla signada per ell, la núm. 1050 del catàleg del nostre llibre, corresponent al centenari de la Batalla del Bruc del 1808. Cal destacar, però, que es tracta d'una de les peces més notables de l'art modernista català aplicat a la medalla i per això en la qualificació de qualitat li atribuirem un 9 sobre 10. La peça, obrada per Vallmitjana, ostenta la firma de l'artista en la forma: F.CUIXART; i és especialment vistent la versió de gran format, de 111,4 mm i en versions d'argent i aram.

Aquesta era tota la producció medallística que coneixíem fins ara de Cuixart. Cert és que Gimeno li atribuí també una altra medalla no signada, referent a la mateixa efemèride i obrada per Castells,² però nosaltres no subscrivirem aquesta

1. CRUSAFONT I SABATER, M., *Medalles commemoratives dels Països Catalans (s. XI-XX)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2006.

2. GIMENO, Javier, *La medalla modernista*, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2001. Ens referim a la peça 70, p. 97, obrada per Castells i que l'autor considera «atribuïble a Cuixart per analogia amb la cat. núm. 69» La 69 és la medalla signada per Cuixart i obrada per Vallmitjana.

assignació que ens semblà poc fonamentada.³ Les dades que aportarem avui semblen descartar-la encara amb més certitud.

El benemèrit Ràfols assigna una columna a la biografia de Cuixart⁴ i les dades sobre aquest artista són més aviat escasses. Quan menys la cercàvem, però, ha aparegut una altra font d'informació: una petita revista manresana de principis del 1931 que li dedicà un número monogràfic arran de la seva mort.⁵ Aquesta nova font ens aporta dades abundants sobre la seva vida i obra, però també ens permetrà documentar i descriure un altre producte medallístic, igualment de gran qualitat, sorgit de les seves mans: l'ensenyà de l'Orfeó Manresà que descriurem més endavant.

Desistim de transcriure literalment els textos de la revista,⁶ escrits en un castellà grandiloqüent, i ens limitem a espigolar-ne les dades de més interès:

Els pares de Francesc Cuixart eren manresans, però ell nasqué circumstancialment a Berga. N'eixí als tres mesos, per anar a raure definitivament a Manresa, on visqué sempre, fora dels seus anys d'aprenentatge. Pel context de l'escrit sembla que provenia d'una família benestant.⁷ De ben petit mostrà les seves aptituds artístiques ja que es complaïa sovint fent dibuixos i «cromos» i essent escolà a l'església de S. Pere Màrtir va pintar una tela per decorar l'altar de sant Josep. Als setze anys va començar formalment els seus estudis de dibuix amb el pintor manresà Francesc Morell i Cornet (Manresa, 1845-1916). Es cansà aviat de fer còpies de gravats, mai del natural, i poc menys d'un any més tard entrà a l'escola de la Llotja de Barcelona. Perfeccionà el seu art amb Claudi Lorenzale i com a conclusió dels seus estudis pintà el celebrat quadre titulat «La crema del paper segellat» referent a aquest episodi manresà de la Guerra del Francès, que plasmà també a la part esquerra de l'anvers de la medalla que hem comentat. Segons ens diu Ràfols,

3. CRUSAFONT, M., *Medalles...*, medalla 1051.

4. RÀFOLS, J.F., *Diccionario de artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*, segona edició, Barcelona-Bilbao, Edicions Catalanes, SA; La Gran Enciclopedia Vasca, 1980, vol. II, p. 329. No hem trobat gaire informació sobre Cuixart i la qualificació de la seva obra és molt variable. No deixa d'ésser curiós, si més no, que un artista que alguns engloben en l'escola academicista del seu primer mestre Francesc Morell, dissenyés una medalla tan rotundament modernista com la del Centenari del Bruc del 1908.

5. *Revista Ilustrada Jorba*, núm. 258, Manresa, març 1931. Es tracta d'una revista de petit format editada pels coneguts magatzems manresans que després s'implantaren també a Barcelona. La part central de la revista (24 pàgines) és dedicada a la publicitat dels seus productes, però hi ha vuit pàgines repartides entre l'inici i la fi de la revista que glossen altres temes, en aquest cas la vida de l'artista, de forma monogràfica. A la vista de la poca informació publicada sobre Cuixart hem pensat que les dades de la revista manresana podrien ésser d'utilitat.

6. Són els següents: «Don Francisco Cuixart Barjau», p. 117-120, de B. Niubó, Pbro.; «El estilo de Francisco Cuixart», p. 121, signada F. R.; «L'enamorat de la Seu» (l'únic en català), p. 122, de P. Ausió Rovira; «Arte y Patria», p. 123-124, de Joan Maragall, que no fa referència a Cuixart, però que s'hi ha afegit per la temàtica, com s'explica en una breu «Cloenda», titulada així, però escrita en castellà, d'Anton Busquets i Punset, p. 124, a baix. En general són molt laudatoris, però donen molt poca informació. El més interessant és el primer.

7. Ho fa pensar, de primer, que pogués començar estudis artístics als setze anys i després passar a estudiar a Barcelona, el context de les seves relacions, la seva opció política i una anotació que es fa en un dels textos, comentant la seva afecció a la Seu manresana: «Solía decir a menudo a sus domésticos: -Si me pierdo, no andeis buscándome lejos: me encontrareis en la SEO» (p. 118). Els pobres no solen tenir «domésticos».

aquesta obra fou premiada i adquirida per l'Ajuntament manresà i dipositada al seu arxiu. Acabada aquesta etapa formativa, s'instal·là definitivament a Manresa, per bé que no deixà de participar en exposicions barcelonines, com ara les del 1894 i 1896. A la seva ciutat hi creà tot seguit un taller-escola al seu domicili del carrer del Born. Aviat l'Ajuntament, conscient de les seves qualitats, el nomenà professor de dibuix i pintura de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, càrrec que tingué durant vint anys. Fou el creador d'una ampla escola d'artistes manresans i entre els seus deixebles destacà el pintor i escenògraf Josep Mestres i Cabanes (Manresa, 1898-Barcelona 1990).

Conreà la pintura en tots els seus gèneres i produí retrats, natures mortes, paisatges i recreacions històriques o bíbliques, però foren especialment celebrades les seves teles referents als interiors de la Seu manresana, temple per al qual tenia una marcada estima. També féu alguns dels retrats de la galeria d'homes il·lustres de Manresa. Molta de la seva obra restà en col·leccions manresanes. Ràfols menciona les de Yellestisch, Esteve, Jorba, Cortès, Gomis i Claret. Es prodigà àmpliament, també, com a dibuixant, col·laborant en revistes manresanes de finals de segle XIX i principis del XX, així com en programes, recordatoris, commemoracions, etc., i participà, amb els millors dibuixants del seu temps, en la il·lustració d'una pastoral del bisbe Torres i Bages. Projectà, també, senyeres com les de l'Orfeó Manresà, l'Esbart Manresà de Dansaires, el Foment de la Sardana, el Centre Excursionista, el Centre de Dependents o l'Orfeó Moianès, que l'esmentat butlletí reproduceix en fotografia. Igualment dibuixà els emblemes de l'Orfeó Manresà i del Foment de la Sardana a la Comarca de Bages (dibuixos que reproduïm a la làmina, núm. 2 i 3). Dedicà també l'atenció a la il·lustració de pergamins i dibuixos amb miniatures de decoració i d'ornament, seguint l'estela d'Alexandre de Riquer, però sempre amb un estil propi. Fou també el dissenyador dels vitralls modernistes de la sastreria Tuneu de Manresa.

En el camp del disseny urbanístic projectà la reforma de l'entrada de Manresa i la façana de la Seu, amb una àmplia plaça i una escala monumental voltada de jardins, que es realitzà en part després de la seva mort, amb intervenció de Gaudí i que recentment s'ha complementat amb millora dels accessos. També plantejà i dibuixà una ambiciosa reforma de la plaça de Sant Domènec que, en part, s'ha realitzat també recentment.

En l'aspecte personal el pinten com una persona afable, educada i modesta en grau extrem, cristià fervent, exemplar pare de família i ciutadà enamorat de la seva ciutat i les seves tradicions. Tot plegat no li va estalviar, però, «muchos contratiempos en su labor artística, probar los sinsabores de alguna falsa amistad y quizá también la caricia de disfrazada envidia», segons diuen els glosadors, sense donar més detalls.

Milità en el catalanisme de la Lliga Regionalista, amb Leonci Soler i March,

Josep Esteve i Seguí, Oleguer Miró i Lluís Espinalt, però defugí sempre de tenir un càrrec públic.

Va morir força jove, als 56 anys, i sofrí abans una llarga malaltia que l'obligà a deixar el seu càrrec de professor. Segons Ràfols l'any 1914 hagué de cessar en les seves activitats artístiques per aquesta raó. De tota manera no sabem si aquesta informació és exacta perquè aquest autor dona una data incorrecta de la seva mort: el 1927. És un error que s'ha anat arrossegant, per exemple, a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i també, malauradament, al nostre llibre sobre les medalles. El primer text de la revista deixa, però, ben establerta la data de la mort: «murió...el día primero de enero del presente año, a las cinco horas de la tarde» (p. 118). La revista mencionada és del març del 1931, per tant l'any 1931 és el que correspon a la mort de l'artista. D'altra banda a la mateixa pàgina es diu que morí als 56 anys. Havent nascut el 1875, es confirma també la data indicada. Als 39 anys, doncs, l'artista ja estava impedit per al seu treball creatiu i s'iniciaven els «temps xacrosos» que, de passada, menciona també la revista en un altre lloc (p. 122).

Els textos de la revista que anem glossant s'acompanyen d'una fotografia de l'artista en primer terme, que també reproduïm (làmina, núm 1), d'una vista de l'artista en el seu taller, de fotografies de dues pintures (una és la de la crema del paper segellat) i de dos pergamins (un de l'Ajuntament de Manresa i l'altre de l'Ajuntament de Barcelona referent a la IV Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques del 1898), dels dibuixos dels projectes de la reforma de l'entrada de Manresa per la Seu i de la plaça de Sant Domènec, de la senyera de l'Orfeó Moianès, dels emblemes que reproduïm i que ja hem mencionat i, finalment, de la medalla del centenari de la Batalla del Bruc. D'aquesta medalla diu que fou guardonada amb premi extraordinari, però sense donar-ne més detalls. Aquest fet i la relació prou exhaustiva de la seva obra no pictòrica fan més improbable que també fos obra seva la medalla feta per Castells, tal com hem dit al principi.

La novetat medallística que presentem és l'ensenya de l'Orfeó Manresà. Coneixíem, de temps enrere, aquesta peça, però n'ignoravem l'autor que ara ens ha documentat la revista esmentada. La descripció de la peça és la següent:

Insígnia uniface d'argent amb agulla.

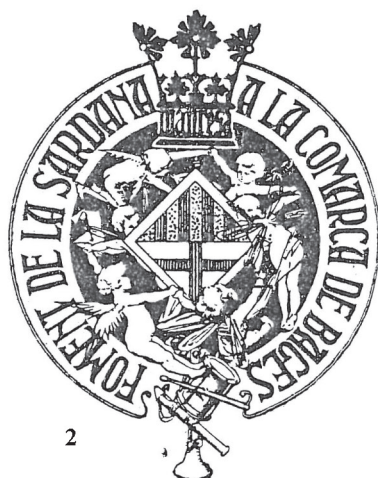
a/ ORFEÓ-MANRESÀ Lira amb branques vegetals al centre i dins d'un cercle, flanquejada pels escuts de Manresa, a l'esquerra, i català, a la dreta, també amb ornaments vegetals. En el centre de la lira, estel radiant. La vora de la peça (entrant fins a uns dos mil·límetres), és calada.

Pes: 9 g Ø: 33 mm Inèdita (excepte el projecte) Làmina, núm. 4 i 5 (ampliada)

A les làmines hi veiem també una imatge de la versió de gran format de la celebrada medalla del Centenari de la Batalla del Bruc (làmina núm. 6, tret de Crusafont, *Medalles...*, núm. 1050) i dos dels seus projectes urbanístics referents a

1

2

3

4

5

x1,5

Manresa, imatges que manllevem de la revista abans esmentada. La figura 7 ens mostra una panoràmica de la «Reforma», que projectava una nova via d'accés al centre de la ciutat a partir d'una de les estacions ferroviàries, alhora que millorava l'accés i la façana principal de la Seu. La segona, figura 8, és una proposta de modificació de la plaça de Sant Domènec. Ambdós projectes foren realitzats, en part almenys, en diferents etapes.

No sabem si l'altre logotip que reproduïm a la làmina (núm. 2) es materialitzà també en una ensenya com la que hem descrit. En qualsevol cas, tenim ara una segona peça medallística de l'excel·lent artista Francesc Cuixart i Barjau.

6

7

8